

Kuczyński, Stefan Krzysztof

"Polonica svecana artistica", Zygmunt Łakociński, "Źródła do dziejów sztuki polskiej, t. XVII", pod red. Andrzeja Ryszkiewicza, Wrocław [etc.] 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/2, 428-429

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

uchwalone przez sejm reformy nie zostały zrealizowane, autorka rozpatrując funkcjonowanie sejmu i uchwalone konstytucje uważa, że Rzeczpospolita nie przedstawiała wówczas tak smutnego obrazu jaki czasem spotyka się w literaturze.

W aneksach zgromadzono wykazy senatorów, posłów, deklaracji i zaległości podatkowych itp. Szkoda, że nie wyodrębniono graficznie główek poszczególnych tabel oraz nie uwzględniono w indeksie osobowym (indeksu miejscowości brak) nazwisk występujących w aneksach.

R. K.

Zygmunt Łakociński, *Polonica svecana artistica*, „Źródła do dziejów sztuki polskiej” pod red. Andrzeja Ryszkiewicza, t. XVII, Instytut Sztuki PAN, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1979, s. 156, ilustr. 218.

Praca, wynik z górą 40-letnich żmudnych poszukiwań, stanowi pierwszy tom katalogu zabytków sztuki polskiego pochodzenia zachowanych w Szwecji. Zabytki te w większości pochodzą z łupów wojennych, pozyskanych przez wojska szwedzkie w XVII i XVIII w. Tom obejmuje 116 zabytków przechowywanych w kościołach miejskich i na prowincji. W tych wypadkach, gdy przedmioty znajdują się już w zbiorach muzealnych, podano ich pierwotne miejsce przechowywania na ziemi szwedzkiej. W następnych tomach katalogu przewidziana jest publikacja dalszych zabytków polskich i uznanych za polskie, w tym znajdujących się w muzeach publicznych i prywatnych (niektóre zbiory jak w Skokloster czy Zbrojowni Królewskiej z uwagi na dużą liczbę zabytków będą opracowane oddzielnie). Osobno potraktowane będą militaria.

Katalog poprzedzony jest wstępem ukazującym wzrost militarnej potęgi państwa szwedzkiego w XVII w. oraz warunki, w jakich doszło podczas wojen do zalegalizowanej grabieży, w tym dóbr kultury, przez wojska szwedzkie. Autor słusznie zwraca uwagę także na religijne podłoże owych ekspropriacji, zwłaszcza paramentów kościelnych; chodziło o wydarcie ich papistom a następnie obrócenie w akcie pobożnej donacji (ale może i ekspiacji za popelnione gwałty) na pożytek prawdziwego Kościoła reformowanego w Szwecji, najczęściej własnej parafii. Wiele z tych obiektów zaginęło, inne z uwagi na swą katolicką treść zostały przerobione. Autor we wstępie podaje liczne przykłady zabytków polskich dziś już nieistniejących a w opisach katalogowych obiektów zachowanych, każdorazowo zaznacza też dokonane przeróbki. Prawie wszystkie omawiane w tym tomie zabytki to przedmioty związane z kultem religijnym. Są to: wela, antepedia, kapy, ornaty, kielichy, pateny, obrazy, a nawet epitafia, ołtarze, dzwony i jedna ambona. Spośród znaczących zabytków wymienić można m.in. poliptyk z drugiej połowy lub końca XIV w. w kościele parafialnym w Näshult z 12 figurami świętych, ołtarz z obrazami „Ucieczka z Egiptu” monogramisty PS i „Zabójstwo św. Stanisława” z 1613 r. w kościele parafialnym w Tyresö, obraz „Zwiastowanie” malarza gdańskiego Hermana Hahna z 1616 r. w kościele parafialnym w Kläckeberga, obrazy z XVI — pierwszej połowy XVIII w. w kościele parafialnym w Floda, insygnia pogrzebowe z 1583 r. i zawieszenie Katarzyny Jagiellonki w skarbcu katedry w Uppsali, ambonę z klasztoru w Oliwie z 1612 r. w kościele poklasztornym w Skokloster oraz chorągiew nagrobną ufundowaną przez Jana Chwaliszewskiego z Buntowa w pow. złotowskim ku czci jego rodziców w kościele parafialnym w Markim.

Opisy katalogowe zabytków sporządzone są wzorowo; tylko w niektórych pominięto wymiary obiektów (nr 17—21, 67, 68, 71, 82, 90). Opisom towarzyszy omówienie proveniencji zabytków poprzez związane z nimi osoby fundatorów

i darczyńców, rozpoznanie ich herbów i inicjałów; autor podaje też tradycję szwedzką odnoszącą się do poszczególnych obiektów oraz poświęconą im literaturę, w tym katalogi wystaw. Tu zauważmy, że imię *Petrus de Buantkwo* oraz herby Prus II i Awdaniec na stopie kielicha z drugiej połowy XV w. w kościele Karola w Borás (nr 11) odnoszą się do Piotra zw. Spinek z Będkowa herbu Prus (zm. w 1496 r.), kanonika gnieźnieńskiego i poznańskiego. „Gmerk” na stopie kielicha z początku XVIII w. w kościele parafialnym w Od (nr 57) może być herbem Kuszaba (Paprzyca).

Katalog ma układ w porządku alfabetycznym miejscowości. Czytelne reprodukcje zabytków ułożone są według ich rodzajów (rzeźba, malarstwo, złotnictwo, odlewnictwo, tkaniny). Na końcu tomu zamieszczone są streszczenia angielskie i szwedzkie, obcojęzyczne spisy ilustracji oraz indeks nazw osobowych.

S.K.K.

Ingrid Mittenzwei, *Preussen nach dem Siebenjährigen Krieg. Auseinandersetzungen zwischen Bürgertum und Staat um die Wirtschaftspolitik*, Akademie, Berlin 1979, s. 266.

Ostatnie trzydziestolecie XVIII w. to zdaniem autorki omawianej pracy okres narastającego kryzysu ustroju feudalnego i tworzenia się społeczeństw kapitalistycznych w takich krajach jak Anglia, USA a przede wszystkim Francja. W pozostałych rejonach Europy miał miejsce proces stopniowego przekształcania się mieszczaństwa w burżuazję. Równocześnie absolutystyczne rządy wielu państw (monarchia Habsburgów, Hiszpania, kraje niemieckie) podejmowały próby dostosowania istniejącego ustroju do zachodzących przemian społecznych i gospodarczych. Podobne wysiłki podjął też w państwie pruskim po zakończeniu wojny siedmioletniej Fryderyk II. Właśnie stosunek mieszczaństwa do polityki gospodarczej króla i podległej mu biurokracji, jak również różnorodne skutki tej polityki, znajdują się w centrum zainteresowań autorki. Dokładne zbadanie tych problemów pozwoli jej zdaniem pełniej odpowiedzieć na pytanie o przyczyny, dla których rewolucyjna burżuazja francuska nie znalazła naśladowców wśród mieszczaństwa niemieckiego. Kwestię tę próbowali już wyjaśnić badacze zachodnio-niemieccy, np. I. Schwieger w wydanej w 1971 r. w Kilonii pracy „Das Bürgertum in Preussen vor dem französischen Revolution”, jednak I. Mittenzwei uznała, że w oparciu o bogate archiwalia Poczdamu i Merseburga może dojść do pełniejszych wniosków niż korzystający głównie ze źródeł wydanych drukiem badacz z RFN.

Autorka pisząc o mieszczaństwie pruskim, wyłączyła poza ramy swych rozważań drobnomieszczaństwo (*kleine Warenproduzenten*- rzemieślników?), ograniczając się do omówienia problemów nurtujących kupiectwo i posiadaczy manufaktur.

Merytoryczne wywody autorki otwiera omówienie kryzysowej sytuacji gospodarczej Prus po 1763 r. (spadek produkcji, wzrost kosztów utrzymania) oraz środków podejmowanych przez monarchę dla ochrony produkcji rodzimej (system ceł), równocześnie jednak godzących w pruski handel zagraniczny. Wiele uwagi poświęciła I. Mittenzwei poglądom ekonomicznym panującym wśród stanowiącej w państwie autonomiczną siłę społeczną biurokracji, nie zawsze zbieżnym z dążeniami i celami Fryderyka II. Dla znacznej części aparatu państwowego wzorem państwa rozwiniętego, opierającego swój dobrobyt na handlu była Holandia. Prowadzono także długotrwałe a zarazem bezowocne dyskusje na temat reformy rzemiosła (cechów) oraz problemów podatkowych.